

De Europese moeflon: wild of verwilderd?

L.H. van Wijngaarden-Bakker

In een recente bijdrage in Zoogdier 90/3 getiteld "Moeflons op de Veluwe" stelt Bob Litjens dat moeflons verdwenen van het Europese vasteland tijdens het Midden-Pleistoceen en 'uiteindelijk alleen nog voorkwamen op de eilanden Corsica en Sardinië,' van waaruit de soort in recente tijd werd geherintroduceerd op het Europese vasteland. Een opmerking die enige kanttekening behoeft.

De status van de Europese moeflon als inheemse soort van Corsica en Sardinië werd tot voor kort algemeen als vaststaand aangenomen en we komen de naam *Ovis musimon* nogal eens tegen. De verwantschap met de Aziatische moeflon was echter veel systematici al opgevallen en door velen wordt de Europese moeflon dan ook als ondersoort van de Aziatische gezien: *Ovis am-*

mon musimon. Om de zaak nog iets gecompliceerder te maken onderscheiden andere auteurs weer de Aziatische moeflon, *Ovis orientalis* van de Europese *Ovis musimon*.

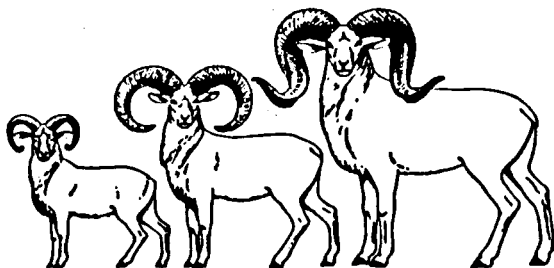
Fossielen

Er is echter één ding dat vrijwel alle auteurs voetstoots aannemen, namelijk de opvatting dat Corsica en Sardinië een refugium vormen voor de op het Europese vastland uitgestorven wilde schapen. Bij nadere beschouwing zijn de ar-

De Europese moeflon blijkt geen wilde soort, maar een op Corsica en Sardinië verwilderd huisschaap te zijn.

Foto Dick van den Hoorn

Moeflon Urial Marco Polo Schaap
Ovis orientalis Ovis vignei Ovis ammon

Figuur 1. Grootteverschillen van de drie wilde schapensoorten.

gumenten voor deze zienswijze echter niet erg overtuigend.

Uit het Midden-Pleistoceen van Europa zijn weliswaar enkele zeldzame vondsten bekend van wilde schapen (*Ovis savinii*), maar een uitgebreid literatuuronderzoek van de Franse onderzoeker Francois Poplin (1979) bracht op het gehele Europese vasteland geen enkele vondst van een Laat-Pleistocene *Ovis* aan het licht. De theorie dat de wilde schapen zich zouden hebben teruggetrokken op Corsica en Sardinië wordt door fossiele vondsten dus niet bevestigd. Poplin is de eerste, die de zienswijze naar voren brengt dat de Corsicaanse en Sardijnse moeflons wel eens verwilderde huisschapen zouden kunnen zijn. Hij beroept zich op het argument dat het schaap reeds in het 8e millennium voor Christus is gedomesticeerd in het Nabije Oosten (in het natuurlijke verspreidingsgebied van de Aziatische moeflon) en van daaruit door Neolithische kolonisten over het Middellandse Zeegebied verspreid zou zijn.

Chromosomen-onderzoek

Een tweede argument is dat al in 1973 een Amerikaans-Russisch team chromosomen-onderzoek aan wilde en gedomesticeerde schapen heeft uitgevoerd. Dit onderzoek wees uit dat de chromosomen van de Europese moeflon in het geheel niet verschillen van die van het gedomesticeerde schaap *Ovis aries* (Nadler et al., 1973). Hetzelfde onderzoek heeft ook klaarheid gebracht in de taxonomie van het geslacht *Ovis*. Er worden nu 3 soorten onderscheiden (zie figuur 1 en 2):

- Aziatische moeflon *Ovis orientalis* met 54 chromosomen

- Marco Poloschaap *Ovis ammon* met 56 chromosomen

- ural *Ovis vignei* met 58 chromosomen.

Corsica en Sardinië

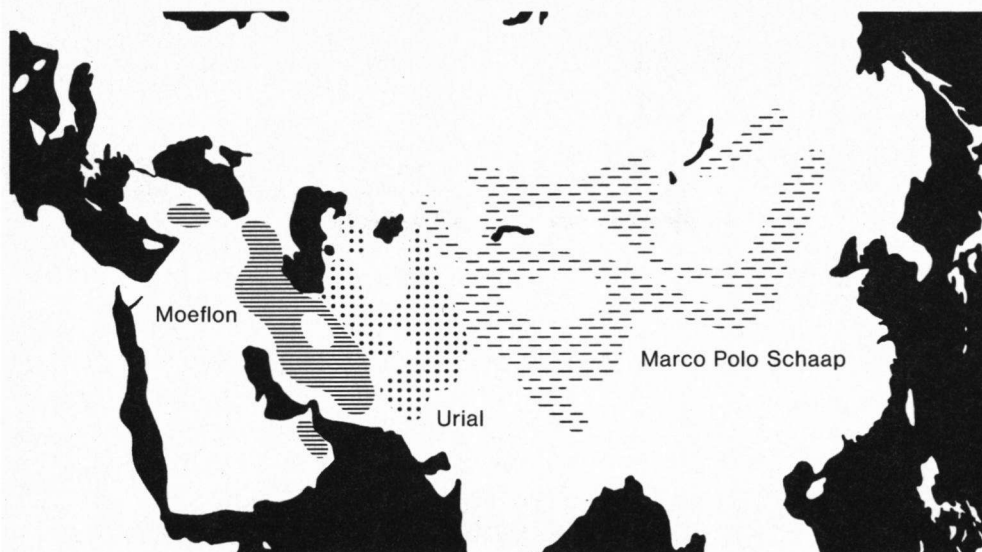
Het lijkt er op dat we de oplossing van het probleem van de Europese moeflon op Corsica en Sardinië moeten zoeken. Paleontologisch onderzoek aldaar heeft uitgewezen dat beide eilanden een 'typische eilandfauna' bezaten. Dat wil zeggen: een fauna, die arm is aan soorten en waar de aanwezige, geïsoleerde soorten ter plaatse evolueren. Reeds in het Midden-Pleistoceen bezaten Corsica en Sardinië een dergelijke eilandfauna, hetgeen er op wijst dat beide eilanden toen al van het vasteland gescheiden waren. De zoogdierfauna bestond uit slechts enkele soorten: *Megaceros cazioti*, een klein reuzenhert; *Cynotherium sardus*, een roofdier ter grootte van een vos; *Prolagus sardus*, een fluithaas; *Tyrrhenicola henseli*, een woelmuis (Sondaar, 1987). Deze fauna bleef tijdens het gehele Laat-Pleistoceen aanwezig en al die tijd is er geen spoor van de aanwezigheid van de moeflon.

Zowel op Corsica als op Sardinië sterft de eilandfauna uit wanneer neolithische boeren de eilanden koloniseren. Archeologisch onderzoek heeft uitgewezen dat de migratiestroom vanuit het oostelijk Middellandse Zeegebied tussen 7000 en 6500 voor Christus op gang komt. De kolonisten brachten gedomesticeerde schapen, geiten en varkens met zich mee. Rond 4000 voor Christus worden honden en runderen ingevoerd. Na een uitvoerig zoöarcheologisch onderzoek komt Vigne (1983) tot de conclusie dat reeds in het Midden-Neolithicum (rond 3000 voor Christus) een deel van de schapenpopulatie verwilderd is. Er zijn aanwijzingen dat sindsdien deze populatie op beide eilanden in stand gebleven is.

Verwilderde huisschapen

Vanaf dit punt doorredenerend blijkt dan dat de Europese moeflon geen wilde soort is en dat de Corsicaanse en Sardijnse populaties verwilderde kuddes huisdieren zijn, die zich sinds het Midden-Neolithicum in isolatie hebben voortgeplant. De sinds de 19e eeuw in verschillende terreinen merendeels als jachtwild uitgezette dieren zijn dus gewoon verwilderde huisschapen.

Het is nu meer dan 20 jaar geleden dat Poplin zijn visie op de status van de

Figuur 2. Verspreidingsgebied van wilde schapensoorten in het Nabije en Midden Oosten (naar Nadler et al, 1973).

Europese moeflon naar voren bracht. Het zoöarcheologisch onderzoek heeft uitgewezen dat schapen pas in het Neolithicum op Corsica en Sardinië verschijnen. Ook is met name door onderzoek aan hemoglobine van schapen vele malen bewezen dat er tussen de Europese moeflon en het huisschaap geen wezenlijke genetische verschillen bestaan. Helaas is deze zienswijze nog niet overal doorgedrongen. Zo vinden we in vrijwel alle dierentuinen Europese moeflons met aan het hek van hun perk een bordje met de tekst: *'wild schaap van Corsica en Sardinië'*. Wellicht dat dit artikel dieren-tuindirecties aanleiding geeft die tekst te vervangen door *'primitief verwilderd huisschaap van Corsica en Sardinië'*.

Plaats in het natuurbeheer

De opvatting dat de Europese moeflon een verwilderd huisschaap is kan ook gevolgen hebben voor de huidige discussie of moeflons wel in de Nederlandse wildbaan horen. Mijns inziens passen ze uitstekend in de de laatste jaren op gang gekomen strategie om natuurterreinen door middel van begrazing te beheren. Schotse hooglanders, hekrunderen en koniks, maar ook schapen en geiten worden op verschillende plaatsen ingezet. Aan dit rijtje kan de Europese moeflon zonder problemen worden toegevoegd. Het zijn schitterende dieren, die de recreatiedruk prima weerstaan en die door hun specifieke graasgedrag een wezenlijke rol kunnen spelen in de natuurontwikkeling van grote terreinen. Ze vormen met onze

Drentse Heideschapen een 'levend natuurmonument' dat behouden moet blijven.

Literatuur

- Litjens, B., 1990. Moeflons op de Veluwe. *Zoogdier* 1 (3):3-10.
 Nadler, C.F. et al., 1973. Cytogenetic differentiation, geographic distribution, and domestication in palearctic sheep (*Ovis*). *Zeitschrift für Säugetierkunde* 38:109-125.
 Poplin, F., 1979. Origine du Mouflon de Corse dans une nouvelle perspective paléontologique: par marronnage. *Annales de Génétique et Sélection animales* 11 (2):133-145.
 Sondaar, P.Y., 1987. Pleistocene man and extinctions of islands endemics. *Mémoires de la Société géologique de France* 150:159-165.
 Vigne, J.D., 1983. Les mammifères terrestres non volants du Post-Glaciaire de Corse et leurs rapports avec l'homme. *Dissertation Université van Parijs*.

L.H. van Wijngaarden-Bakker,
 hoofd afdeling Zoöarcheologie,
 Instituut voor Pre- en Protohistorische Archeologie Albert Egges van Giffen (IPP), Nieuwe Prinsengracht 130, 1068 VZ Amsterdam, tel. 020-525.5839.